

מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות
בענייני חושן משפט

גיליון קס"ג, תשפ"א

משולחנו של הגאון
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

האם מותר להחזיר מוצר בעל פגם נסתר?

השיפוצים להתקין שעון שבת דיגיטלי משוכלל שיאפשר לתכנן את הרברים בצורה מושלמת. הכל פרח בעת התכנון המוקדם וחזר לתודעתנו כעת.

מאחר והתקנת שעון זה על כל הנדרש מכך בארון החשמל לא הייתה כלולה בחוזה עבודת החשמל הכללי, שאל ראובן ישירות את לוי אם יוכל לבצע עבורו דבר כזה, וכמה תהיה עלותו. לוי אמר שאכן יש ברשותו שעון שבת דיגיטלי חדש באריותו ויכול לבצע את כל העבודה הנוספת ב-450 שקלים כולל עבודת ההתקנה. המחיר היה טוב מאד, ראובן הסכים, והעבודה בוצעה בצורה מעולה.

כשהחלו בני הבית, עודם מתרגלים לנפלאות הדירה המחודשת, להריח בשעות אחר הצהריים של שבת ריח של פלסטיק חרוך, הם התפלאו מאד אך לא מיהרו לבדוק את מקורו. הריח חדל ממש אחרי צאת השבת והעניין נשכח מתודעתם. וכך חזר הדבר במשך כמה שבועות לקראת סעודה שלישית, ושוב נמוג עם צאת השבת.

רק כעבור כמה חודשים, כאשר באחד מלילות השבת החורפיים הארוכים לא כבה האור בסלון הבית, הציץ ר' ראובן לאחור תפילת שחרית בארון החשמל כדי לראות אם אכן שכח 'להעביר לשעון שבת' ומיד הבחין בריח הפלסטיק החרוף ובחום שבקע מארון החשמל הקטן. מיד במוצאי שבת הוזמן חשמלאי מומחה שבחן את ארון החשמל וגילה ששעון השבת היה עשוי מחומרים ירודים ביותר וחוטי החשמל שבו כלל לא נועדו לשאת עומס מתח כמו זה שהועמס עליו. החוטים היו ישנים וחרוכים ולא עמדו בשום תקן בטיחות מינימלי.

ראובן מיהר להתקשר ללוי, החשמלאי המבצע וסיפר לו דברים כהווייתם. החשמלאי לא התכחש, אך סיפר לראובן בקול נדהם שאכן רכש את השעון במחיר מציאה מערבי מזדמן, אך לא לפני שבחן אותו וראה שהוא חדש לגמרי. לא עלה בדעתו ולו

את התחושות הלא-נעימות היא לגלות שהמוצר שקנינו אינו עושה את פעולתו נאמנה, משהו מקולקל או לא-בסדר בקרביו של המכשיר וכיוצא בזה. תחושה לא-נעימה אף יותר היא לגלות שזה שמכר לנו את המוצר, כנראה ידע היטב שהמוצר פגום ובכל זאת ניסה למכור לנו אותו בתקווה שזה 'יעבור'. שנסדר עם מה שיש ושמזגנו הנוח יאפשר לו להמשיך הלאה ולהיפטר מהסחורה הפגומה במחיר סחורה רגילה.

אבל מה אם המוכר מסכים מיד לבטל את העסקה ואולי אף לפצות בפרוטות על עגמת הנפש?

סיפור כזה התגלגל לפתחו של ראובן, בעל בעמיו ומה שמכונה בעגה המקומית 'משפר דיור'. בדיוק כעת סיים מסכת שיפוצים רחבת היקף שהפכה את דירתו על פניה, ממש 'פנים חדשות באו לכאן'. מיקום החדרים השתנה והאבזור התקדם בעשרות שנים מהאבזור המקורי. בדרך כלל, כשנעשה שיפוץ מקיף כזה אחרי כמה עשרות שנים, מצריך הדבר הגדלת חיבור למערכת החשמל, ועבודות חשמל מקיפות בבית.

ראובן פנה לשמעון, ידידו לבית הכנסת, שהיה קבלן עבודות חשמל מקצועי והזמין ממנו את סידור החשמל בביתו. תחילה תכננו את מיקום נקודות החשמל ומכשירי החשמל השונים שאמורים לפעול בבית, ולפי תכנית זו קבעו את מבנה מערכת וצנרת החשמל, כך שכל 'פקק' ישא במתח המתאים והכל יעבוד על מי מנוחות. או כמו שאמר החשמלאי הצעיר לוי, שהועסק על ידי שמעון והופיע מחוייך כולו בבוקר הראשון של העבודות: 'הכל יתקתק כמו שעון'.

"שעון?" המילה הלמה בראובן. "איך נשטמ ממני בשעת התכנון, פרט כה חשוב בתכנון מערכת החשמל?" מאחר שבשבת קודש נצרך תכנון מיוחד לאספקת החשמל לחדרים השונים לפי מידת השימוש בהם בשעות השונות, תכנן ראובן בתחילת

אלא שבתוספות הרא"ש (קידושין מב:) שלא היה לנגד עיני הבית שמואל אחרון, כתב כטעם הריטב"א וסיים בפירושו: "ואם אין לו מה לשלם אפשר דמשלח חייב בדיני שמים". ואפילו הכי נראה פשוט שלא שייך כאן לצאת ידי שמים, כי דווקא בשולח את הפיקח להזיק או להעיד שקר דנו הראשונים לחייב עכ"פ בידי שמים, אבל כאן חס ושלום בוודאי שאינו שולח את החשמלאי להזיק שום דבר, רק שיש חשש שהחשמלאי יעשה זאת מדעתו, והוא אינו נושא באחריות אף בדיני שמים למה שיעשה החשמלאי עם המוצר הפגום בהמשך.

ב. לגלגל נזק שבא עליו על אחרים

ואולם יש לדון על עצם הדבר אם בא נזק על אדם ויכול להימלט ממנו, אך אם ימלט ממנו יבוא הנזק על אדם אחר, אף שהוא עצמו לא יביאנו ולא ייחשב המזיק, שיש לדון שמאחר שהנזק כבר בא עליו אינו רשאי להישמט ממנו באופן שיעבירונו על אחר.

ידוע המעשה בגמרא (בבא בתרא ה.) שבאו עמי הארץ שבטבריה לפני רבי וסירבו לפטור תלמידי חכמים מאיזה מס שהוטל שם, ואמרו שאם יפטרו התלמידי חכמים מתשלום המס יברחו מטבריה ויישארו רק הת"ח וממילא יתחייבו על כרחם לשלם המס. התיר להם רבי לברוח וברחו מחציתם ונתבטל חצי המס. שוב ברחו האחרים ונתבטל המס כולו. וכתב על זה הנמוקי יוסף (שם ה. מרפי הרי"ף) שרבי התיר להם לברוח ולא כפה אותם לשלם את המס רק מאחר שידע שאם יהיו בעיר רק תלמידי חכמים יבטל המס, אבל אי לאו הכי, אם היה המס נשאר, ודאי אסור לחלק מאנשי העיר לברוח ממנה אחר שהוטל מס על כל יושבי העיר, כי כבריחתם והצלת עצמם מן המס, מטילים הם את מה שנתחייבו בחובת הגוף, על שאר תושבי עיר.

כדוגמה לדבריו מביא הנמוקי יוסף את הדין המבואר בירושלמי במסכת בבא קמא (פרק ג הלכה א) שאם ראה אדם שיטפון מים שמאיים על שדהו, אזי כל עוד שלא נכנסו המים לשדהו רשאי כמובן להעמיד בפני המים מחסום שלא ייכנסו פנימה, אף שוודאי על ידי זה ילכו המים למקום אחר ועשויים הם לשטוף שדות אחרים, אולם אחרי שנכנסו המים לשדהו אסור לו לגרום לפנותם הלאה. ומבואר שכאשר נזק הוטל כבר על כתפיו של אדם, אינו רשאי לגלגלו הלאה באופן שיינזק חברו.

כך מבואר גם (ירושלמי שם) לגבי חיל המלך שפשט על העיר ודורשים מאנשי העיר מזון וממון, שעד שלא נכנסו לעיר פנימה, רשאים אנשי העיר לתת דמים לראשי החיל שיסורו מעליהם, אף שבוודאי על ידי כן ילכו לעיר אחרת. אבל אם כבר נכנסו לעיר ונתחייבו בני העיר במוזנותיהם, שוב אינם רשאים לשחרר את ראשי החיל שילכו מעליהם למקום אחר, ואסור להם להציל עצמם על ידי שמגלגלים הנזק למקום אחר.

מדבריו עולה שכל שכבר הוטל על האדם איזה חיוב ובא לידו דבר הפסד, אינו רשאי לסלקו מעליו באופן שיוגרם ממנו אותו הנזק לאחר. ולפי זה היה מקום לדון במקרה שלפנינו שמאחר שהחשמלאי המזיק כבר התקינו אותו בביתו, נחשב הדבר כמו שכבר באה אמת המים לתוך שדהו, וכעת כשמגלגל את הנזק הלאה יהיה הדבר אסור.

לרגע שמישהו יתאמץ לזייף כל כך ולמכור שעונים משומשים ומסוכנים שהוחלף להם רק הפאנל החיצוני.

הוא הביע נכונות להחליף מיד את שעון-השבת לשעון שראובן ירכוש בחנות מוכרת, אך ביקש לקבל לידיו את שעון-השבת המקורי שהותקן על ידו בדירה.

בנקודה זו הבין ראובן שבדעתו וכונתו של לוי, שביושרתו למד לפקפק, לנסות 'לדחוף' את השעון המיושן והמסוכן ללקוח אחר, אולי ברירה בעלת עומס השמל נמוך יותר, בתקווה ששם הכל יעבור כמו שצריך. הקונה שיפול ברשתו עשוי להינזק באופן חמור. בעיה. האם מותר לו לקבל את השירות המגיע לו, למרות החשש הצפוי שהחשמלאי עשוי לנסות לחזור על התרגיל מול מישהו אחר. הוא מיהר לומר ללוי שיתן לו תשובה עוד באתו ערב, ופנה אל בית ההוראה כדי לברר את דבר ההלכה.

עיקרי הנושא בהלכה

בעת החזרת המוצר הפגום לידי החשמלאי, עומדים לנגד עינינו שני חששות אפשריים: א. האם ייתכן שבמסירת המוצר הפגום לחשמלאי החשוד בכך שיעביר אותו הלאה לידי של לקוח תמים אחר, נחשב המחזיר את המוצר הפגום לידי של החשמלאי כמזיק, וממילא יש לדון אם מותר לו להציל את עצמו מהזיק באופן כזה שעל ידו אפשר שיגרום נזק לחברו. ב. גם בהנחה שאינו אחראי למעשיו הרעים של החשמלאי, עדיין קיים איסור 'לפני עור' כלפי החשמלאי, שאסור להכשיל אותו באיסור להזיק אחרים ולגנוב את ממונם שיטול מהם שלא כדין תמורת המוצר הפגום שאין לו שויות.

א. המוסר חפץ פגום לאחר ומכרו לאחרים

ראשית נדון בעיקר דינו של המוסר חפץ פגום לאחר והלך האחר ומכרו לאחרים והזיקם בכך, האם הראשון שמסר לידו את החפץ נחשב כמזיק.

הדין מפורש בשולחן ערוך (סימן תיח סעיף י) שכאשר מסר חפץ בידיו של בן דעת המחויב בשמירה ומחויב שלא להזיק, וכגון שמסר גחלת בידי פיקח והלך הלה והבעיר את הגדיש, פטור המשלח וחייב השליח. כלומר שהמזיק בפועל שהוא בן דעת נושא בכל האחריות למעשיו, ואין כל טענה כלפי המשלח. המשלח פטור לחלוטין ואינו נושא בכל אחריות, ולכן הוא פטור מכל חובה ואינו צריך אף לצאת ידי שמים. וכך כתב הש"ך (סימן לב סק"ג) בשם הריטב"א (קידושין מב: ד"ה שילח) שהסיבה לכך שלא אמרו שהשולח את הבערה ביד הפיקח חייב בדיני שמים, היא שמאחר והפיקח נושא באחריות כולה ומשלם, לא שייך בו חיוב על המשלח, ואפילו בדיני שמים. ובבית שמואל אחרון (סימן יב) הקשה אם טעם הפטור של המשלח הוא מחמת שהשליח הוא פיקח ומשלם מעצמו למה לא יהיה חייב המשלח בדיני שמים במקום שאין לפיקח לשלם או שהוא אלם ומסרב לשלם וכדומה, וביאר שמאחר שהיה אפשר שישלם השליח אין המשלח נחשב כגורם נזק ודאי לחברו ומוזה הטעם אינו מתחייב לשלם אף בדיני שמים על מה שבהמשך נתגלגל שאינו משלם.

ג. להציל עשוק כשיש חשש שילכו העושקים ויעשקו אחר

נידון דומה מצאנו במהר"י בן לב (חלק ב סימן מ) שדן בענייניו של ראובן שהיה מקושר לצמרת השלטון במדינתו, השרים ויועצי המלכות. לפעמים היו אנשי השלטון תופסים קצת יהודים עשירים כדי שיפדו בממון רב, ראובן ידע שאם יפעיל את קשריו יצליח לשחרר את אותם יהודים בלי כופר הנפש שנדרש עבור שחרורם, אך לא יכל להבטיח שאנשי השלטון התאבים לכסף לא ילכו בעקבות זאת לחטוף עשירים אחרים לאותה מטרה, הוא הגיש את שאלתו לפני מהר"י בן לב כדי לדעת אם בכל זאת עליו להשתדל בהצלתם של השבויים הנוכחיים ולא לדאוג את דאגת המחר.

המהר"י בן לב מביא את דברי הגמרא ביבמות (ע"ט): על הכתוב (שמואל ב, כא ז) 'ויחמול המלך על מפיבושת בן יהונתן בן שאול' שדוד המלך השתדל שלא יהיה בין בני המלך הנהרגים ביד פלישתים, ומבארת הגמרא שוודאי לא יכל לעשות משוא פנים בדבר, אלא שהתפלל וביקש רחמים שלא יקלוט הארון את מפיבושת וכך יינצל. מכך מעלה המהר"י בן לב, שכאשר ידוע שיקחו תחת הניצול יהודי אחר, אסור להציל את הראשון, אך כל זה כשהגזירה הראשונה הייתה על יהודי מסוים, אבל אם גזרו באופן כללי לקחת כך וכך יהודים מעיר פלונית לעבודת המלך, ודאי הרשות נתונה להשתדל להציל משם כל מי שאפשר, אף שעל ידי זה נמצא שיקחו יהודים אחרים מאותה העיר.

והוסיף המהר"י בן לב שגם זה שאסור להציל את מי שלקחו דווקא אותו, הוא רק במצב שוודאי שייקחו תחתיו יהודי אחר. אבל אם הדבר מוטל בספק, וכגון שייתכן שיעבור בינתיים זעם המלכות, או ישיגו כסף ממקום אחר ולא יקחו בפועל אחר תחתיו, בזה אנו אומרים שאין ספק מוציא מידי ודאי, ולכן חובה עלינו להציל את היהודי הזה שבידיהם ודאי, אף שבכך נכנסים לספק שמא יקחו יהודי אחר תחתיו. ולפי זה הכריע בנידון שהובא לפניו שכיון שראינו רבים שניצלו ולא לקחו תחתם אחרים, אם כן מילתא דפשיטא היא שכל המצייל ומסייע להצלת אחר, מצוה חשובה הוא עושה ולא עליו הספק שמא יקחו אחר תחתיו.

על פסק דינו זה הוא מקשה ממה שמצאנו שביטלו מצוות עשה כשופר ולולב בשב ואל תעשה מחמת ספק שמא ישכח משהו ויעבירו ד' אמות ברשות הרבים, וכך גם נדון כאן לומר שב ואל תעשה לפדות את היהודי הנידון, מחמת הספק שמא יטלו תחתיו יהודי אחר. ודחה שאין להשוות בין העניינים, שדווקא בחשש חילול שבת החמור אמרו שב ואל תעשה המצוות עשה הקלה יותר, אבל כאן דמם של שני היהודים שווה לפנינו, ומי יוכל לומר דמו של מי סמוק יותר, ומאחר ששניהם שווים בחומרם, שוב עולה הכלל שאין ספק מוציא מידי ודאי, ועלינו לעסוק בהצלה הוודאית של היהודי שכבר נידון ונתפס בידם, והוא קודם לספק שמא יתפסו אחר תחתיו.

ד. כשוודאי יפול הנזק על אחר אסור להציל עצמו

מדברי מהר"י בן לב עולה ברורות שכאשר כבר בא עליו הנזק וכאשר בהסרתו יבוא על ראש אחר בוודאי, אסור להסיר הנזק מעל עצמו, שבזה הוא גורם את הנזק לחברו.

כך כתב גם החתם סופר (חלק ו סימן כט) כשהטילה המלכות מכסות גיוס על היהודים, רצו ראשי הקהילות להחליט את מי

יגייסו, וכתב החתם סופר שאמורים לערוך גורל בין כל האנשים שעונים על הקריטריונים לגיוס שהציבה המלכות, אבל לאנוס אנשים בלי גורל, באמירה שהם פוחזים וריקים, הדבר אסור כגונב נפש ומכרו ואפילו אם הם מגלי עריות ומחללי שבת. ורק אם יש אנשים גרועים שמוכרים עצמם לעבודת הצבא מרצון, אף שמביאים על עצמם אכילת נבלות וחילולי שבת, הביאו הם על עצמם. אבל בכל אופן אחר אסור לשמוט האחר וייתפס השני.

מבואר מדבריו כדברי מהר"י בן לב שאסור להסיר מעל עצמו הנזק כשוודאי יבוא על השני, בניגוד לרצונו של השני. ואמנם כאמור, במקום שמסיר הנזק בוודאי, וגלגול הנזק לאחר הוא רק בספק אנו אומרים שאין ספק מוציא מידי ודאי ומותר לו להסיר מעל עצמו את הנזק.

דבריו הובאו בש"ך (סימן קסג ס"ק יח) שהסכים עמו להלכה ולמעשה.

ה. להסיר מעליו נזק ממוני כשיש חשש שיגיע לאחר

בחות יאיר (סימן ריג) דן לגבי אדם שרצה לבקש רישיון מיוחד מהמלכות להתגורר שנתיים בעיר שלפי החוקים ששררו אז היה אסור ליהודים לגור בה בלי רישיון. בפועל, גרו באותה עיר יהודים רבים בלי רישיון, והאיסור העתיק די נשכת. טענו היהודים האחרים, שאם יבקש הלה רישיון, אולי יקבל אותו, אך בר בכך יזכיר לגויים את תוקפו של החוק וימיט רעה על כל שאר היהודים, שייקנסו ואולי אף יגורשו מן העיר.

החות יאיר דן מתחילה ללמוד מהדין (סימן קנה סעיף כב) שמוטל על יחידים בני הכפרים לעקור דירתם במקום שיש חשש הזיק לרבים, ואם כן כל שכן כאן שאסור ליחיד לדאוג לעצמו לרישיון בשעה שהדבר יגרום לרבים לנזק. אך למעשה חילק בין המקרים, שכן שם יכול הקהל לפצות את היחידים, מה שלא יקרה עם אותו יחיד במקרה שייתפס ללא רישיון. ועוד, שהדבר אינו ודאי שבגלל שינפיק רישיון כחוק יצא הקצף על כל השאר. וכי נאסור על עשיר ליתן דורון שנה חדשה לשר, מחשש שמא יאנף השר בכל שאר העשירים שאינם נותנים?

וכתב שנוכר שכבר נהגו למעשה, כשאחד מעשירי היהודים תבע לדין פקיד גוי אחר, ובגלל זה החליט השר הממונה על אותו פקיד להתאנות ליהודים, ובאו אנשי הקהילות וסיכמו עם העשיר שיבטל את התביעה והם יפצו אותו על מה שניזק כדי למנוע מהם את ההיזק היותר גדול שעשוי השר להמיט עליהם. ורואים שמכל מקום לא הייתה להם זכות תביעה שיפסיד את כספו כדי שלא יזיק אותם אותו השר.

והביא לכך ראיה מההלכה שאין מבריחים את השבויים מחשש שמא יכבירו הגויים עולם על האחרים, ולמרות זאת ודאי לא מצינו הלכה שאסור לשבוי עצמו לברוח, כי ודאי יכול להציל עצמו ואינו חייב לחוש על אחרים במצב כזה. מסיבה זו, כאשר נפלה עיר מגוריו של החות יאיר ביד הצבא הצרפתי והועלתה דרישה מצד מפקדי הצבא להרוס שנים או שלושה בתים מן הבתים שהיו חלק מן החומה, כדי להפוך את העיר לעיר שאינה מוגנת בחומה, פסק החות יאיר שאם כבר גזרו על בתים מסוימים אסור לבעלי אותם בתים להשתדל לבטל את הגזירה מעליהם שכן על ידי זה ייגרם נזק ודאי לחבריהם, ורק במקום שלא ודאי שיהרסו בתים אחרים במקום בתין אלו מותר להשתדל להסיר את הגזרה מעליו.

מדבריו עולה גם כן שכאשר יש רק ספק שמא יתגלגל מזה

אם מטעם שאינו חייב להפסיד ממון כדי להציל את החשמלאי מאיסור, ואם מטעם שהמקח היה מקח טעות ונמצא שמעולם לא קנאו ולכן אינו נחשב כנותן מכשול אלא כמי שאינו מסיר את המכשול. וכעין זה מצאנו שפסק רבי שלמה קלוגר (טוב טעם ודעת תליתאי יורה דעה סימן קסא) לגבי מי שקנה חבילות סוכר ומצא בהן תולעים, ומסקנת הרבנים שאם היה זה מקח טעות אינו חייב להשאיר את הסוכר אצלו ולאבד מעותיו, ומותר לו להחזירו למוכר אף שיש אפשרות שיכשיל בזה אחרים.

וראו בספר בדיקת המזון כהלכה (חלק א פרק י) שדעת הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר שלא להחזיר למוכר אורז ותותים שנמצאו בהם תולעים, ואמנם שם אי"ז מקח טעות כיון שירדע ששכיח שיימצאו בהם תולעים, וכל שלא התנה עם המוכר שיתבטל המקח באם ימצא תולעים, אין המקח מתבטל. ויש לעיין בזה.

היזק לאחר רשאי אדם להסיר נזק ודאי שבא עליו, ואפילו בדיני ממונות. וכמו שראינו לעיל לגבי עבודת הצבא ונזקים אחרים. ועולה מכך לנידון שבפנינו שמצד מה שחושש ראובן להזיק את האדם הבא שיפול ברשתו של החשמלאי, אין לו לחוש ומותר לו להציל את עצמו מן הנזק הוודאי, להשיב את השעון הפגום לחשמלאי ולקבל את תמורתו.

1. 'לפני עור' בהכשלת החשמלאי למכור את השעון הפגום

כעת נברר אם יש חשש איסור במה שלכאורה גורם ומאפשר לחשמלאי לעבור איסור בכך שימכור את השעון הפגום לאדם אחר.

עיקר הדין שאסור למכור דבר איסור באופן שיש לחוש שהקונה ימכרנו לישראל אחר ויכשילנו, מבואר בסוגיית הגמרא בפסחים (מ): לגבי חיטים שטבעו בנהר והיה חשש שהנכרים שיקנו אותן ימכרו אותן בחזקת יבשות ליהודים. ומבואר בראשונים (עי' פסקי הרא"ש עבודה זרה פרק א סימן יד) שלגבי ישראל חוששים גם מ'לפני דלפני', דהיינו שמחמתו יכשיל הגוי ישראל אחר באיסור. אבל זה ודאי שכשמכשיל ישראל אחר באיסור, הוא עובר בלפני עור, ואם כן יש לדון לאסור למסור את השעון הפגום לידי החשמלאי, שכן בכך מתאפשר לו למכור אותו לישראל אחר ולעבור על איסור גניבה.

אמנם כבר כתב מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון אות קמה) שכאשר הלה אונסו בממון, מותר להכשילו ואין בזה משום לפני עור, ואם כן במקרה שלפנינו שבו החשמלאי גנב אותו עצמו והסב לו נזק ממוני, מותר לו להינצל מן הנזק אף שעל ידי זה ייתכן שהוא מכשיל את החשמלאי בהעברת הנזק לאדם שלישי. עוד מבואר בגמרא בבבא בתרא (פח.) שמי שלקח ירק מעם הארץ בשוק, כל עוד שלא קנאו יכול להחזירו לעם הארץ כמות שהוא, למרות שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות ולכאורה הוא מכשיל את העם הארץ באכילת טבלים. בביאור הדבר שאין זה נחשב לנתינת מכשול ואסור משום 'לפני עור', כתב החזון איש (דמאי סימן ז סק"ו) שאין הוא נחשב למי שנותן מכשול, אלא המכשול נתון ועומד והוא אינו מסירו, ואף שנטל את הירק לידו, מכל מקום כל עוד שלא קנאו אין זה נחשב שהוסר המכשול שהיה קיים לפני עם הארץ ואין החבר חייב להסירו. והוסיף שבלא טעם זה, ודאי היה חייב החבר להפסיד ממון בשביל זה, שהרי לא הותר לעבור על איסור לא תעשה בשביל הפסד ממון. ובנידון שלפנינו נראה שבין לחידוש מהרי"ל דיסקין ובין לחידוש החזון איש מותר להחזיר את השעון לידי החשמלאי,

וזה דבר המשפט

- רשאי קונה להחזיר למוכר חפץ ואינו נושא באחריות כמוזיק למה שמחמת כך יש ביד המוכר למוכרו לאחר ולהזיקו בזה, שכיוון שהוא מוסרו לבן דעת, שוב לא איכפת לן בזה.
- ואף כשהנזק כבר עליו ממש, כיון שאינו מסירו ומעבירו על אחר, רשאי להסירו מעל עצמו ולהחזירו למוכר, כיון שאינו בוודאי שיבוא הנזק ליד אחר. ואם לאחר מכן ילך המוכר ויזיק אחרים, אין הנזק נעשה מכוחו ומחמתו.
- אסור למסור לאדם דבר דע כדי

למוכרו היכן שאפשר שימכרנו בחזקת שהוא טוב, כי נמצא שהוא מכשיל את המוכר בגזל ועובר בלפני עור לא תתן מכשול.

- בנידון שלפנינו, אף שיש חשש שייכשל המוכר וימכרנו לאחר בחזקת שהוא טוב, הסכמת הפוסקים שרשאי להחזיר לו את החפץ. לדעת מהרי"ל דיסקין משום שאינו מחויב להפסיד ממון לשם כך, ולדעת החזון איש אינו נחשב כמכשיל אלא כמי שאינו מסיר מכשול ואין בזה איסור לפני עור.

מודעה רבה לאודייטא

ניתן להשיג את הספר 'מכתלי ביה"ד' ברכים א' וב', ובו עשרות פסקי דין נבחרים מהתוך המהדר בדיני ממונות הלכה למועשה. מוגשים בשפה ברורה השווה לכל נפש.

בטל': 1800-22-55-66

